

Εφαρμοσμένη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση στην Ελλάδα

1.1. Γενική ανάλυση του εκπαιδευτικού πλαισίου

Η διαχείριση της ετερότητας εκλαμβάνεται ως ένα εξέχον, κρίσιμο και σύγχρονο πρόβλημα, γιατί η ορθή αντιμετώπισή του είναι αναγκαίο να υπερβαίνει τα στενά όρια του κράτους και να αποτελεί ουσιαστικό μέλημα της παγκόσμιας κοινωνίας στη βάση της διαπολιτισμικότητας. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται αδιαμφισβήτητος ο ρόλος του σχολείου ως βασικού κοινωνικού θεσμού στην παροχή γνώσεων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την οικοδόμηση ενός αξιακού συστήματος, που θα χαρακτηρίζεται από τις θεμελιώδεις, πανανθρώπινες αξίες.

Μερικά από τα χαρακτηριστικά στοιχεία της σύγχρονης εποχής, που καθορίζουν τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης, μπορούν να συνοψιστούν ενδεικτικά στα ακόλουθα: παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και άλλων τομέων της κοινωνικής ζωής· διαμόρφωση της κοινωνίας της πληροφορίας και της πληροφορικής· έκρηξη των επιστημονικών και τεχνολογικών γνώσεων· πλουραλιστικό προφίλ των σύγχρονων κοινωνιών· πολυπολιτισμικότητα· αλλαγές στο σύστημα αξιών (Ξωχέλλης, 1997: 48).

Την ίδια ώρα, σε όλες τις κοινωνίες παρατηρείται μια αισθητή αύξηση στη συνειδητοποίηση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι διεθνείς οργανισμοί ασκούν ολοένα και μεγαλύτερη πίεση στα κράτη, ώστε να διασφαλίσουν την υποστήριξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Επιπρόσθετα, οι άνθρωποι δεν ευτυχούν όταν τα δικαιώματά τους υπάρχουν μόνο στα “χαρτιά” και θέλουν τα δικαιώματά τους να γίνουν πράξη. Η έγνοια για τα θεμελιώδη δικαιώματα (ελευθερία συνείδησης και θρησκείας, ελευθερία έκφρασης, ισότητα όλων, κ.λπ.) συνδέεται στενά με την έννοια της κοινωνικής συνείδησης που απαιτεί από τα κράτη να κάνουν τα απαραίτητα βήματα, ώστε να εξασφαλίσουν ότι κάθε πολίτης αισθάνεται πως η

αξιοπρέπειά του είναι σεβαστή και πως προωθείται η κοινωνική ενσωμάτωση και η συμμετοχικότητα (Council of Europe, 2007: 7).

Απαιτείται λοιπόν από τα δημοκρατικά κράτη να εγγυώνται το ύψιστο εκπαιδευτικό συμφέρον των νέων. Ως εκ τούτου αποτελεί νευραλγική διάσταση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, η κατάλληλη προετοιμασία των μαθητών για να ζήσουν αρμονικά ως αυριανοί πολίτες σε μια ανοιχτή, δημοκρατική και πλουραλιστική κοινωνία. Οι πολίτες, εξάλλου, πρέπει να “συμβιώσουν” παρά τις όποιες διαφορές και η εκπαίδευση οφείλει να εστιάσει την προσοχή της στο να αναπτύξει ικανότητες και στάσεις, οι οποίες να αποτελούν τα απαιτούμενα εργαλεία, ώστε να γίνει κάποιος ενεργός πολίτης. **Συνεπώς τα κράτη είναι απαραίτητο να ενθαρρύνουν ακόμη περισσότερο τη διαπολιτισμική αλληλοκατανόηση, το σεβασμό και την αποδοχή.**

Μία πολυπολιτισμική κοινωνία δεν είναι συνονθύλευμα από διάφορες αμετάβλητες πολιτισμικές ταυτότητες, αλλά «ένας ελαστικός ιστός από μονταρισμένους και πάντοτε περιστασιακούς προσδιορισμούς ταυτότητας» (Baumann, 1996: 118). Είναι, επομένως, απαραίτητο να προβλεφθεί μια εκπαιδευτική στρατηγική, που θα βοηθά στη συνειδητοποίηση αυτών των αντιθέσεων και θα ενισχύει το διάλογο και την επικοινωνία. Δηλαδή το σχολείο οφείλει να αναγνωρίσει ότι υπάρχει ανομοιογένεια και να καταπιαστεί με τις διαφορές, αξιοποιώντας παράλληλα τις θετικές και πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις, οι οποίες προωθούν τη διαπολιτισμική αντίληψη. Επιπλέον η εκπαιδευτική στρατηγική είναι απαραίτητο να προσδιορίσει κοινά αποδεκτές ιδέες και αξίες (Council of Europe, 2007: 13).

Σήμερα για να επιτύχει η εκπαίδευση στο έργο της, οφείλει να ενισχύσει τις ακόλουθες αρχές, οι οποίες σ’ όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου θα αποτελούν τους πυλώνες της γνώσης (UNESCO, 1996: 126, 135-138):

- Να μάθει στο άτομο πώς να μαθαίνει.
- Να του μάθει πώς να πράττει.
- Να του μάθει πώς να υπάρχει.
- Να του μάθει πώς να ζει μαζί με τους άλλους, δηλαδή πώς να συμμετέχει και να συνεργάζεται μαζί τους. Για την επίτευξη αυτής της αρχής:
 1. Χρειάζεται να δημιουργηθεί ένα είδος εκπαίδευσης ικανής να βοηθήσει στην αποφυγή των συγκρούσεων ή την ειρηνική επίλυσή τους, μέσα από την ανάπτυξη του σεβασμού των “άλλων” ανθρώπων, του πολιτισμού και των πνευματικών τους αξιών. Η επικοινωνία καλόν είναι να πραγματοποιείται σ’ ένα πλαίσιο κοινωνικής ισότητας, στο οποίο υπάρχουν κοινοί στόχοι και σκοποί.

2. Η εκπαιδευτική διαδικασία οφείλει να συμβάλλει ουσιαστικά, ώστε τα άτομα να αντιλαμβάνονται την πολυμορφία των τρόπων ζωής και των αντιλήψεων τού ανθρώπινου είδους και να διαπλάθει προσωπικότητες ικανές να συνειδητοποιούν τις ομοιότητες μεταξύ των ανθρώπων, καθώς και το βαθμό αλληλεξάρτησής τους. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να μεταδώσει η εκπαιδευτική διαδικασία στους νέους ανθρώπους ακριβή εικόνα του κόσμου, όπου κυριαρχεί η διαφορετικότητα και η ποικιλομορφία. Έτσι, θα συντελέσει ώστε να ανακαλύψουν αυτοί, τον εαυτό τους και ταυτόχρονα να μπορούν να μπουν στη θέση των άλλων και να κατανοήσουν τις αντιδράσεις τους.
3. Η σύγχρονη διδασκαλία πρέπει, επομένως, να λαμβάνει υπόψη της και την ύπαρξη των “άλλων”, η αντιμετώπιση των οποίων μέσα από τον διάλογο και τη δημόσια συζήτηση αποτελεί ένα από τα εργαλεία, που χρειάζεται η εκπαίδευση του 21ου αιώνα.

Επίσης στην οριοθέτηση της ύπαρξης της διαπολιτισμικότητας στην εκπαιδευτική πράξη κρίνεται απαραίτητο να συμπεριληφθούν οι εξής άξονες:

- i. Η ενσωμάτωση στα περιεχόμενα της διδασκαλίας: πληροφοριών, παραδειγμάτων από διάφορους πολιτισμούς και εθνοπολιτιστικές ή κοινωνικές ομάδες προκειμένου κάθε μαθητής να βλέπει στα περιεχόμενα διδασκαλίας και μάθησης την αντιπροσώπηση της ομάδας, στην οποία ανήκει.
- ii. Η διαδικασία παραγωγής γνώσης να αποτελεί βασικό στάδιο στην εξέλιξη της διαπολιτισμικής διδασκαλίας και το περιεχόμενό της να παρουσιάζεται στους μαθητές με κριτική ανάλυση.
- iii. Ο περιορισμός των προκαταλήψεων.
- iv. Η ισότητα των ευκαιριών μάθησης ανεξάρτητα από εθνικότητα, φυλετική, πολιτισμική και κοινωνική καταγωγή (Gray, 2000: 25-43).
- v. Η αγωγή ειρήνης (Röhrs, 1971: 59-61, Βρεττός & Καψάλης, 1997: 255).

Με βάση τους άξονες αυτούς, η διαπολιτισμική εκπαίδευση ορίζεται ως αρχή, ως προσέγγιση και ως κίνημα μεταρρύθμισης του σχολείου και της κοινωνίας. Προβάλλεται το αίτημα να εξασφαλίζονται για όλους τους μαθητές ίσες ευκαιρίες μάθησης ανεξάρτητα από εθνικότητα, φυλετική, πολιτισμική και κοινωνική καταγωγή. Προκειμένου να διασφαλιστεί η “διαπολιτισμικότητα” με την έννοια όχι μόνο της αρμονικής συνύπαρξης αλλά και του αμοιβαίου πολιτισμικού εμπλουτισμού, είναι αναγκαία μια συνεχής διαδικασία μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων (Μάρκου, 1989: 3954-3955).

Συνεπώς απαιτείται μεταρρύθμιση σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης όπως: αναλυτικά προγράμματα σπουδών¹, σχολικά εγχειρίδια, σχολικό περιβάλλον, εκπαίδευση - επιμόρφωση εκπαιδευτικών κ.λπ., αφού το πρόγραμμα σπουδών στις περισσότερες χώρες δίνει τις περισσότερες έννοιες, γεγονότα και καταστάσεις υπό το πρίσμα ερμηνείας της κυρίαρχης εθνοπολιτισμικής - κοινωνικής τάξης (Μάρκου, 1989: 3954-3955).

Ο Ν. 2413/96 (ΦΕΚ-124 Α) περί διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελεί μια πρώτη ανίχνευση της “πρόθεσης”, χωρίς να σημαίνει ότι μια φιλοσοφία διαπολιτισμικότητας αντανάκλαται και σε επίπεδο θεσμικών ρυθμίσεων και προκειμένου να διασφαλιστεί η “διαπολιτισμικότητα” με την έννοια όχι μόνο της αρμονικής συνύπαρξης αλλά του αμοιβαίου πολιτισμικού εμπλουτισμού, είναι αναγκαία μια συνεχής διαδικασία μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων. **Με αυτά τα δεδομένα και αυτή τη συλλογιστική, διαφαίνεται η αγωνία αν ο σημερινός μαθητής, που θα αποτελέσει τον αυριανό ενεργό πολίτη, έρχεται σε ουσιαστική επαφή με τα διαπολιτισμικά θέματα και στοιχεία αναπτύσσοντας ανάλογες γνώσεις, συμπεριφορές, πεποιθήσεις, στάσεις, δεξιότητες και αξίες.**

Ιστορικά, το αναλυτικό πρόγραμμα ως πραγμάτωση μιας συγκεκριμένης φιλοσοφίας, ως ανάπτυγμα στόχων και επιλογή “αξιόλογης” γνώσης, υπήρξε το βασικό εργαλείο για τη σταθεροποίηση του έθνους - κράτους, καθώς εκφράζει την εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική και συναρτάται άμεσα με το πολιτικό και θεσμικό σύγκειμενο του εκάστοτε εκπαιδευτικού συστήματος. Μ’ αυτήν την έννοια τα ΑΠΣ χρησιμοποιήθηκαν στην ιστορία των εθνών ως μέσα κοινωνικού, οικονομικού και πολιτιστικού ελέγχου, αλλά και ως φορείς ανάπτυξης, μηχανισμοί παραγωγής και αναπαραγωγής θεσμών και ιδεολογίας (Φλουρής & Ιμβρίντελη, 1998: 232).

Το σύγχρονο ΑΠΣ οφείλει να βοηθά την αυτογνωσία των μαθητών, να προσφέρει εναλλακτικούς τρόπους και δράσεις και να ενημερώνει τους μαθητές για τα παγκόσμια ήθη και έθιμα διευρύνοντας έτσι τον ορίζοντά τους. Επίσης είναι αναγκαίο να αντικαταστήσει τις παλιές - παραδοσιακές αξίες με νέες (π.χ. ο εθνικισμός με την αλληλοεξάρτηση, ο συναγωνισμός με τη συνεργασία) και η βάση του να είναι συγκριτική, ώστε μαθητές και δάσκαλοι να αποκτήσουν αντίληψη για τη δική τους κουλτούρα και τη σχέση της με άλλες και με την αναδυόμενη παγκόσμια κοινότητα (Φλουρής, 1999: 254).

Ανάμεσα στους σκοπούς με διαπολιτισμική προοπτική, που οφείλει να θέτει η σύγχρονη αγωγή, είναι: η κατανόηση του ξένου, η αυτονομία του ατόμου, η αποδοχή του διαφορετικού, η κατανόηση της σχετικότητας των αξιών, η ειρηνική επίλυση

¹ Τα θέματα που αφορούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση θα πρέπει να προσεγγίζονται στο πρόγραμμα όλων των μαθημάτων του σχολείου (Perrone & Traver, 1990: 394).

ανθρώπινων συγκρούσεων, η καταπολέμηση του ρατσισμού και των προκαταλήψεων, η καλλιέργεια γνήσιου κοσμοπολίτικου πνεύματος, η “εμπάθεια” (ενσυναίσθηση), ο σεβασμός για τα δικαιώματα των “άλλων”, η συναναστροφή και η γνωριμία με ανθρώπους διαφορετικής κουλτούρας, απόψεων, στάσεων και η απόκτηση εμπειριών για αρμονική συμβίωση με τους άλλους (Βρεττός & Καψάλης, 1997: 66-81).

Ταυτόχρονα με τα ΑΠΣ καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν τα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία εκφράζουν κατά πολύ τη φιλοσοφία που διέπει τη λειτουργία της κοινωνίας, για την οποία γράφονται, και καλούνται να οδηγήσουν στην επιτυχία τους στόχους της αγωγής. Τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν όργανο του σχολείου, διότι με αφετηρία το γνωσιολογικό τους υπόβαθρο εμπεριέχουν, μεταδίδουν και καλλιεργούν στάσεις, ιδεολογήματα και διαθέσεις. **Έτσι, καθώς τα παιδιά αφομοιώνουν το περιεχόμενο και οικειοποιούνται τις αξίες των βιβλίων τους, χωρίς να κάνουν κάποια συνειδητή προσπάθεια ή σκέψη, έρχονται σε επαφή με τις προσδοκίες που δημιουργεί επίσημα η εκπαιδευτική αρχή, πριν αποκτήσουν κριτική σκέψη. Συνεπώς προβάλλονται εθνικιστικές αιχμές και υιοθετούνται αντιθέσεις με τους άλλους λαούς ή αντίθετα προωθούνται ιδέες συνεργασίας, φιλίας και ειρήνης.**

Κρίνεται λοιπόν αναγκαία η προώθηση της πλήρους κατανόησης του “άλλου”, παράλληλα με τη διεθνή υιοθέτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των κοινωνικών, φυλετικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών ιδιαιτεροτήτων που εκφράζονται λόγω της ποικιλομορφίας των ανθρωπίνων όντων. Η γνώση και η κατανόηση των άλλων πολιτισμών αποτελεί το μοναδικό αντίδοτο απέναντι στις διαβαθμίσεις του εθνοκεντρισμού (Φλουρής & Ιμβρίντελη, 1998: 239).

Κατά συνέπεια και η Ελλάδα, όπως και άλλα κράτη, βρίσκεται αντιμέτωπη με την πρόκληση να υπερβεί τις εθνοκεντρικές αντιλήψεις, που είχε προβάλλει μέσα από την εκπαίδευσή της, και ειδικότερα μέσα από τα διδακτικά εγχειρίδια του παρελθόντος (Μπονίδης, 1995: 15-34).

Απαιτείται, λοιπόν, διερεύνηση των όσων μαθαίνουν τα ελληνόπουλα στο σχολείο μέσα από τα διάφορα μαθήματα σχετικά με το δικό τους πολιτισμό και τον πολιτισμό των άλλων, την κοινωνική ισότητα, την αποδοχή των ιστορικο-πολιτισμικών χαρακτηριστικών διάφορων λαών, την καταπολέμηση της ξενοφοβίας κ.λπ. Αυτή η διερεύνηση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική τόσο για την προώθηση θετικών συναισθημάτων απέναντι στα άλλα έθνη, όσο και για την ενδελεχή μελέτη της συγκεκριμένης επιλογής περιεχομένου και της σχολικής γνώσης που εγγράφεται στα ΑΠΣ και στα διδακτικά εγχειρίδια αντίστοιχα, προκειμένου να καταστεί δυνατή η κατανόηση των ιδεολογιών που εκφράζονται και προωθούνται μέσα από αυτά.

Εξάλλου η αντικειμενική παρουσίαση των άλλων λαών και η ειρηνική συνύπαρξή τους αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας διάστασης της εκπαίδευσης² (Διακήρυξη Διάσκεψης Ευρωπαϊών Υπουργών, 2003).

1.2. Σκοπός της σύγχρονης ελληνικής εκπαίδευσης

Στην αρχή κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν τα βασικά σημεία του γενικού μέρους του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (ΦΕΚ τ. Β', Αρ. Φύλλου 303/ 13-03-2003, σσ. 3733-3744), που έχουν μεγάλη συνάφεια με το περιεχόμενο και τις αρχές του διαπολιτισμού³. Το συγκεκριμένο ΦΕΚ περιέχει: το γενικό μέρος (νομικό κείμενο που περιγράφει και αναλύει το ιδεολογικοπολιτικό και φιλοσοφικό υπόβαθρο, στο οποίο στηρίζεται η λειτουργία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης του σημερινού ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος⁴), το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών του Δημοτικού - Γυμνασίου (ΑΠΣ).

Οι σκοποί του εκπαιδευτικού συστήματος για τη χώρα μας ορίζονται από το Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 16, §2) ως εξής: «Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες». Σύμφωνα, εξάλλου, με τον Ν.1566/85 (άρθρο 1, §1) για τη «Δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» ορίζεται ότι «Σκοπός της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι να συμβάλλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισορροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά». Ο σκοπός αυτός εξειδικεύεται περαιτέρω με επί μέρους στόχους που αναφέρονται στην

² Τελική Διακήρυξη της 21ης Συνόδου της Μόνιμης Διάσκεψης των Ευρωπαϊών Υπουργών αφιερωμένη ιδιαίτερα στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, Αθήνα, 10-12 Νοεμβρίου 2003.

³ Η πλήρη ανάδειξη των σημείων και όψεων αυτών, παρουσιάζονται στα Παραρτήματα.

⁴ Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα τα ΑΠΣ σχεδιάζονται σε κεντρικό επίπεδο. Οι αποφάσεις λαμβάνονται κεντρικά και αποστέλλονται στους εκπαιδευτικούς με τη μορφή εγκυκλίων, νόμων, προτάσεων, οδηγιών για τα εξής θέματα: διδακτέα ύλη, διδακτικά εγχειρίδια, διδακτικές στρατηγικές, τρόποι, είδη και περιεχόμενο αξιολόγησης. Ωστόσο, ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να τροποποιήσει και να προσαρμόσει τη σχολική γνώση ανάλογα με τις συνθήκες, όπου λαμβάνει χώρα η διδακτική διαδικασία, και τις δικές του απόψεις. Καθώς το πρόγραμμα θεωρείται στρατηγικής σημασίας θέμα για τη ανάπτυξη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι ικανός να διαβάζει τα ΑΠΣ από μια διαπολιτισμική προοπτική (Μηλίγκου, 1997: 160-167).

εθνική ταυτότητα, τη θρησκευτική συνείδηση, την αγάπη για την ελευθερία και την καλλιέργεια της υπευθυνότητας και της δημιουργικότητας.

Επίσης, στα άρθρα 16 και 24 του Συντάγματος του 1975 γίνεται αναφορά στην ανάγκη προστασίας της τέχνης και των πολιτιστικών αγαθών και στο Ν. 2413/96 τίθεται το πλαίσιο αντιμετώπισης διαπολιτισμικών ζητημάτων της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, η οποία τις τελευταίες δεκαετίες δέχεται τις επιδράσεις της πολυπολιτισμικότητας. Τέλος, με την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αναδύεται ως αναγκαιότητα η καλλιέργεια της συνείδησης του ευρωπαϊού πολίτη, με την ταυτόχρονη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και της πολιτισμικής μας αυτογνωσίας.

Τα βασικά σημεία του γενικού μέρους του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών, που έχουν μεγάλη συνάφεια με το περιεχόμενο και τις αρχές του διαπολιτισμού είναι⁵:

1. Η εθνική συνείδηση προϋποθέτει ότι οι μαθητές και αυριανοί πολίτες ενστερνίζονται την αξία της εθνικής ανεξαρτησίας, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα το ίδιο δικαίωμα σε όλους τους λαούς, όπως και τις αξίες της διεθνούς ειρήνης, της ασφάλειας και της συνεργασίας (ΦΕΚ 303, 2003: 3737).
2. Η καλλιέργεια της θρησκευτικής συνείδησης οδηγεί στην προσέγγιση από τους μαθητές των άλλων θρησκειών, με σεβασμό και χωρίς μισαλλοδοξία, προκαταλήψεις, στερεότυπα και φονταμενταλιστικό φανατισμό (ΦΕΚ 303, 2003: 3737).
3. Η συστημική αντίληψη της πραγματικότητας προωθεί συγκριμένες αξίες της εκπαίδευσης, όπως της εθνικής ανεξαρτησίας, της ζωής, του περιβάλλοντος, της δημοκρατίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης κ.ά. (ΦΕΚ 303, 2003: 3738).
4. Το σχολείο καλείται να συμβάλει πρωτίστως στη διαμόρφωση προσωπικότητων με στέρεες ηθικές αρχές. Γι' αυτό πρέπει να ελαχιστοποιηθεί αφενός το πιθανό ενδεχόμενο της επιβολής ενός μονοδιάστατου πολιτισμικού μοντέλου και αφετέρου η ενίσχυση φαινομένων ξενοφοβίας και ρατσισμού. Στο νέο αυτό περιβάλλον που διαμορφώνεται, θεωρείται αναγκαία η υιοθέτηση προτύπων συμπεριφοράς που χαρακτηρίζονται από σεβασμό στις πνευματικές και ανθρωπιστικές αξίες. Προς την κατεύθυνση αυτή θεωρείται αναγκαίο να προωθηθούν κυρίως:
 - η εξασφάλιση συνθηκών που επιτρέπουν στον μαθητή να αναπτύξει την προσωπικότητά του με ισχυρή αυτοαντίληψη, συναισθηματική

⁵ Πλήρης παρουσίαση γίνεται στα Παραρτήματα.

σταθερότητα, κριτική και διαλεκτική ικανότητα, καθώς και θετική διάθεση για συνεργασία και αυτενέργεια: μια προσωπικότητα υπεύθυνη, δημοκρατική και ελεύθερη, με κοινωνικές και ανθρωπιστικές αρχές, χωρίς θρησκευτικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις (ΦΕΚ 303, 2003: 3734),

- η καλλιέργεια της συνείδησης του ευρωπαϊού πολίτη⁶ με την ταυτόχρονη διατήρηση της εθνικής μας ταυτότητας και της πολιτισμικής μας αυτογνωσίας (ΦΕΚ 303, 2003: 3734),
- η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης για όλους τους μαθητές: η παροχή ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης αποτελεί βασική αρχή της δημοκρατικής κοινωνίας, ώστε το εκπαιδευτικό σύστημα να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία άμβλυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων. Η ισότητα στην παρεχόμενη σχολική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους τους μαθητές και ιδιαίτερα για αυτούς που ανήκουν σε “μειονότητες”. Η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών στη μάθηση, δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται ως σύνολο ομοιόμορφων εκπαιδευτικών παροχών που οδηγούν σε ομοιόμορφες διαδικασίες και συμπεριφορές (ΦΕΚ 303, 2003: 3735), (διαφοροποιημένη διδασκαλία και μάθηση).
- η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας: η σύνθεση της ελληνικής κοινωνίας μεταβάλλεται συνεχώς, εμπλουτιζόμενη με άτομα και φορείς διαφορετικών γλωσσικών και πολιτισμικών παραδόσεων, με αποτέλεσμα την αύξηση της πολιτισμικής ποικιλότητας, κατάσταση που μπορεί να θεωρηθεί υγιής υπό το πρίσμα της αναζωογόνησης των κυρίαρχων παραδόσεων. Η πραγματικότητα αυτή επιβάλλει στον κάθε πολίτη να αποδέχεται και να σέβεται την πολιτισμική ετερότητα των συμπολιτών του, ώστε όλοι να ζουν αρμονικά σε ένα περιβάλλον πολιτισμικής, εθνικής και γλωσσικής πολυμορφίας. Για την ομαλή κοινωνική ένταξη κάθε ατόμου απαιτείται η ανάπτυξη της ικανότητας “επικοινωνίας” με το κοινωνικό του περιβάλλον, τόσο μέσα από τη γνώση της μητρικής του

⁶ Εξάλλου, ανάλογος είναι και ο προσανατολισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εκπαίδευση. Η διαφύλαξη της δημοκρατικότητας του πολιτικού βίου, της ελευθερίας, της ανεξιθρησκίας, της αλληλεγγύης, της συλλογικότητας, του διεθνισμού, της δικαιοσύνης, του πολιτισμού, της εργασίας, της πνευματικής καλλιέργειας και της κοινωνικής συνοχής σε ανοιχτές πλουραλιστικές κοινωνίες, πλαισιώνουν τον κοινό μελλοντικό σκοπό της Ευρωπαϊκής Εκπαίδευσης (ΦΕΚ 303, 2003: 3734).

γλώσσας, αλλά και άλλων γλωσσών, όσο και μέσα από την ενημέρωσή του για την ιστορία και την πολιτισμική παράδοση όχι μόνο της δικής του αλλά και των άλλων εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών ομάδων (ΦΕΚ 303, 2003: 3735) και

- η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (ΦΕΚ 303, 2003: 3736).